

Van kenniswerkplaats naar SAMEN-werkplaats

Auteurs: Anneke Bulten (Docent-onderzoeker Social Work, CHE), Martine Noordegraaf (Lector Duurzame Zorg, CHE)

In het huidige kabinet is de verbinding tussen het veiligheids-, zorg- en sociaal domein voor mensen met complexe problematiek een belangrijk thema (ZonMW, 2022). Via het Actieprogramma Grip op Onbegrip zijn middelen beschikbaar gesteld om per regio invulling te geven aan het intensiveren van de samenwerking tussen gemeenten, ggz, politie en woningcorporaties rondom de aanpak voor mensen met onbegrepen gedrag. Eén van die middelen is de Regionale Kenniswerkplaats Onbegrepen Gedrag: een regionaal samenwerkingsverband waarin partijen uit praktijk, beleid, onderzoek, onderwijs en de doelgroep met elkaar samenwerken en leren door te doen (ZonMW, 2022). Dit artikel vormt een reflectie op de start van de regionale kenniswerkplaats onbegrepen gedrag in de (veiligheids)regio Gelderland-Midden.

Diverse beleidsadviseurs, afkomstig uit de Veiligheidsregio Gelderland-Midden (VGGM), zijn met het initiatief gekomen om een regionale kenniswerkplaats te ontwikkelen in de regio Gelderland-Midden. Zij signaleerden dat er al veel kennis voorhanden is voor de doelgroep, maar dat het onduidelijk is wie precies welke rol vervult. Vanuit de regio bestond al langere tijd een samenwerkingsstructuur rondom zorg en veiligheid, van waaruit nieuwe initiatieven worden ontwikkeld en mensen elkaar makkelijker weten te vinden. Toch werd nog tegen diverse knelpunten aangelopen.

Een voorbeeld van zo'n knelpunt is dat mensen die voorheen beschermd woonden, nu steeds vaker in de wijk wonen. Soms zelfs zonder ambulante hulp. Waar verschillende gemeentes en zorgorganisaties in de regio zich zorgen over maken, is dat mensen die zelf niet in zien dat ze een vorm van bescherming nodig hebben, soms wel veel overlast veroorzaken. Omdat ze soms te onregelmatig zijn om zelfstandig te wonen, blijven mensen lang in een kliniek zonder zicht op uitstroom. Wanneer ze dan worden ontslagen, 'verdwijnen' ze vaak van de radar tot ze weer schade veroorzaken. De maatschappelijk trend is dat er slecht voor deze groep wordt gezorgd. Hoewel voorheen werd gezegd dat mensen te snel naar een beschermde vorm van wonen gingen, lijkt de tendens nu een beetje te zijn doorgeslagen naar de andere kant.

De beginfase

Vanuit het bestuurlijk netwerk Zorg en Veiligheid in Gelderland-Midden is een projectgroep ingericht om samen met onderzoekers van de Christelijke Hogeschool Ede uit te werken wat het doel en de invulling moet zijn van de kenniswerkplaats. In een eerste kennismaking met de projectgroep hebben we uitgebreid de tijd genomen om te omschrijven wat voor ons een persoon met onbegrepen gedrag kenmerkt. Hieruit bleek dat verschillende leden ook persoonlijk betrokken waren bij een of meerdere personen met onbegrepen gedrag in hun eigen netwerk, bijvoorbeeld een zoon met persoonlijkheids- en verslavingsproblematiek, een broertje met een licht verstandelijke beperking (LVB) en psychosegevoeligheid of een vriendin met psychoses.

Vanuit een persoonlijke kennismaking en het centraal zetten van 'de persoon met onbegrepen gedrag', zijn we gaan inventariseren wat de regionale wensen zijn binnen de kenniswerkplaats. Via een schrijfdialoog zijn we tot een gezamenlijke visie voor de kenniswerkplaats gekomen:

*In de samenwerkplaats van de regio Gelderland-Midden staat het **begrijpen** van onbegrepen gedrag centraal. Dit doen we vanuit een **samenwerkplaats**, waarbij we aansluiten bij **bestaande wijken en netwerken**. We gaan met focus en lef **bestaande patronen doorbreken**, waarbij we **niet wijken** voor weerstand en waarbij ons werk **concreet en ondersteunend** is voor betrokkenen, naasten, omwonenden en professionals.*

Door vanuit verschillende perspectieven en belangen naar het woord ‘kenniswerkplaats’ te kijken, ontdekten we dat het woord verschillende gevoelswaarden kan hebben bij diverse betrokkenen. Vanuit de schrijfdialoog is besloten om in onze regio de term ‘samenwerkplaats’ te gaan gebruiken in plaats van kenniswerkplaats. Een samenwerkplaats is dan een werkplek waaruit mensen vanuit verschillende perspectieven, posities en belangen samen gaan werken rondom de aanpak van onbegrepen gedrag. Dit voorkomt dat de werkplaats wordt gezien als ‘te wetenschappelijk’ of ‘teveel uit de boekjes’, en zorgt ervoor dat de kennis en inzichten weer terugvloeien naar de praktijk. Op deze manier hebben bestuurders, beleidsmedewerkers, professionals en ervaringsdeskundigen daadwerkelijk wat aan de kennis. In deze ontwerpfase is ook de naam van de samenwerkplaats ‘Niet Wijken!’ ontstaan. Hier ontstond veel synergie in een gezamenlijke missie: werken in de wijk, en daar samen met alle betrokkenen goede zorg leveren.

In de fase van visievorming werd stilgestaan bij wat onbegrepen gedrag voor een ieder persoonlijk betekent en hoe dat de omgang met én wensen voor een eventuele kenniswerkplaats kleurt. Daarbij viel de persoonlijke betrokkenheid op, evenals de wens om het onbegrepen gedrag te willen begrijpen en de mens daarachter te zien.

In dezelfde fase zijn door de onderzoekers ook veel individuele gesprekken gevoerd met leden van betrokken instanties; collega-onderzoekers van regionale werkplaatsen; experts rondom de aanpak van onbegrepen gedrag; met diverse professionals en verschillende (familie-)ervaringsdeskundigen. Dit was een goede mogelijkheid om dieper in te gaan op de perspectieven van de verschillende betrokkenen. Tegelijkertijd gaf het inzicht in de complexiteit en ingewikkeldheid van het vraagstuk. Onbegrepen gedrag valt onder veel verschillende doelgroepen met verschillende wetgeving, geldstromen, inrichtingen van het sociaal domein, verschillen in de onderliggende samenwerking en verschillen in de onderliggende overlegstructuren.

Wat betekent het?

Een bekend dilemma in praktijkgericht onderzoek is dat het onderzoek relevant moet zijn voor de praktijk, maar dat het ook wetenschappelijk goed onderbouwd moet zijn (Schuiling en Kiewiet, 2016). Daarom willen we in dit artikel ook terugkijken op de gezette stappen en de betekenis van onderzoek in dit proces. Eén van de manieren om te reflecteren op de relevantie van praktijkgericht onderzoek voor wetenschap en praktijk, is het drieprocessenmodel van Schuiling en Kiewiet (2016). In dit model wordt gekeken hoe de onderzoeksactiviteiten scoren op de drie verschillende processen die kenmerkend zijn voor actieonderzoek, namelijk:

- 1) het kennisproces;
- 2) het verbindend proces;
- 3) het praktijkproces.

Dit laat zien of bepaalde groepen zijn onder- of oververtegenwoordigd in het onderzoek, waarna nagedacht kan worden over de implicaties die dit heeft voor het onderzoek. Na het plotten van alle onderzoeksactiviteiten rondom het starten van de kenniswerkplaats onbegrepen gedrag, bleek dat de meeste activiteiten plaats vonden op het verbindende proces, daarna op het kennisproces en het minst op het praktijkproces.

Uit onderzoek van het Erasmus School of Health Policy and Management blijkt dat de aanpak van onbegrepen gedrag wordt gekenmerkt als een taai vraagstuk door de grote verscheidenheid in de invulling die wordt gegeven aan de term ‘verward of onbegrepen gedrag’; de bijbehorende probleemdefinities en oplossingsrichtingen; maar ook de professionele, bestuurlijke, financiële en organisatorische gelaagdheid van het vraagstuk (Petit-Steeghs et al, 2021). Daarom was het in de start van de kenniswerkplaats nodig om vooral op het verbindende proces te zitten van praktijkgericht

onderzoek. Hier ontdekten onderzoekers en praktijkprofessionals samen hoe ze onbegrepen gedrag definieerden, wat belangrijke knelpunten zijn in de regio en hoe de kenniswerkplaats kan bijdragen aan verschillende oplossingsrichtingen op de verschillende niveaus.

Het praktijkproces was ondervertegenwoordigd tijdens de start van de kenniswerkplaats onbegrepen gedrag. In de projectgroep waren geen professionals en slechts één ervaringsdeskundige aanwezig, terwijl hun perspectief wel heel relevant is voor het komen tot een geschikte aanpak. Vraagstukken die voor bestuurders relevant zijn, hoeven namelijk niet relevant te zijn voor zorgvragers, hun naasten, omwonenden en/of professionals. Dit had tot gevolg dat één van de projectvoorstellen om ervaringen meer centraal te stellen uit de lucht kwam vallen voor de projectgroep; er werd getwijfeld aan de relevantie hiervan voor de aanpak van onbegrepen gedrag. Ervaringsdeskundigen en professionals die in de voorbereiding geïnterviewd werden, zagen dit echter wel als een relevante oplossingsmogelijkheid. Toen de projectleider haar stem inbracht - als (familie-)ervaringsdeskundige - en zo het perspectief van de leefwereld behartigde, resulteerde dit in een herwaardering van deze insteek en een reflectie op het feit dat de projecten in de werkplaats juist verbindend zouden moeten zijn tussen de leefwereld en de systeemwereld. Er ontstond een samen gevoelde noodzaak om dichter naar de praktijk toe te bewegen. De projectgroep gaf daarbij aan dat zij het belangrijk vonden dat niet alleen de ervaringen van zorgvragers en hun naasten worden verzameld, maar ook die van andere directe betrokkenen rondom onbegrepen gedrag. Het treft namelijk vaak veel mensen. Bovendien kan een netwerkbenadering juist door die brede aanpak het verschil maken. Te denken valt dan aan zorg- en welzijnsprofessionals, maar ook aan wijkbewoners, wijkagenten, ambulancepersoneel en vrijwilligers. Zo werd ook de brug geslagen tussen de individuele en de collectieve leefwereld.

In figuur 1 is de gevonden samenhang in de projecten vorm gegeven:

Figuur 1 Samenhang projecten en verbinding en positionering hiervan met leer- en veranderprocessen.

Zoals aangegeven in figuur 1 zijn er twee assen waar we in de samenwerkplaats op bewegen: de as tussen individuele en collectieve ervaringen en de as tussen de leefwereld (rondom personen met onbegrepen gedrag) en de systeemwereld. Waar in project 1 individuele en collectieve leerprocessen opgehaald worden, gericht op de zorg en systeemwereld, willen we in project 2 meer starten vanuit de

eigen ervaringen van mensen. Dwars daar doorheen speelt ook een cyclisch proces; de kennis die we op één plek verzamelen, willen we ook weer meenemen en inzetten op andere plekken. Zo willen we kennis uit de wijken en personen ook weer een plek geven binnen teams, organisaties en de regionale bestuurlijke netwerken; maar ook kennis uit elementen die goed werken in de zorg weer vertalen naar personen die zorg nodig hebben en de naasten en/of wijkbewoners die deze mensen omringen.

Wat kunnen we hiervan leren?

Hoe draagt dit initiatief bij aan actiegerichte kennis en theorievorming op dit onderwerp? Door de complexiteit en gelaagdheid van het onderwerp is het belangrijk om dingen vanuit verschillende perspectieven richting elkaar uit te spreken. De aanpak van onbegrepen gedrag wordt getypeerd als een 'wicked problem' of een 'taai vraagstuk' (Petit-Steeghs et al, 2021). Deze term doet recht aan de complexiteit van het vraagstuk. Juist door met elkaar in dialoog te gaan en vanuit verschillende perspectieven samen te werken aan oplossingen, komen we stapje voor stapje verder in de aanpak van onbegrepen gedrag. Zo blijkt bijvoorbeeld uit onderzoek dat er tussen patiënt, naasten, omwonenden en professionals vaak dingen niet uitgesproken worden, waardoor elkaars standpunten ook minder begrepen worden. Uit ander onderzoek blijkt dat een buurt niet persé negatief staat tegenover mensen met een psychische kwetsbaarheid, maar dat het níét in contact komen met elkaar ervoor zorgt dat mensen elkaar niet begrijpen en elkaar stigmatiseren (Trimbos, 2019). Juist het uitspreken van elkaars standpunten en het zien van de goede intenties van de ander, draagt bij aan onderling begrip en het samen willen werken aan de aanpak onbegrepen gedrag. Deze beweging hopen wij ook binnen de regio Gelderland-Midden verder door te kunnen zetten, waarbij we blijven reflecteren op de vraag of we voldoende verbinden tussen de stemmen binnen de praktijk, de stemmen binnen de wetenschap, maar vooral of we die twee werelden aan elkaar weten te verbinden zodat we optimaal in beweging komen.

Literatuur:

Petit-Steeghs, V., Muijden, T. van, Aspria, M., Bovenkamp, H.M. van de, Vollaard, H. en Bal, R.A. (2021). *Eindrapportage Leren(d) spelen: Centrale Evaluatie ZonMW Actieprogramma Verward Gedrag*. Geraadpleegd van [Eindrapportage Leren\(d\) spelen | Rapport | Rijksoverheid.nl](#).

Schuiling & Kiewiet. (2016). Action Research as intertwining the three processes of practice-based research. *Electronic Journal of Business Research Methods*, 14(2), 111-124.

Trimbos (2019). Het begint bij begrip. Welkome Wijk – Opbrengsten van pilots in vier regio's. Factsheet. Geraadpleegd van [Het begint bij begrip - Trimbos-instituut](#).

ZonMw. (2022). *Programmavoorstel Uitbreiding Actieprogramma Grip op Onbegrip*. Geraadpleegd van [Landelijk begeleidings- en onderzoekstraject Grip op Onbegrip | ZonMw](#).